

мунари. Вазов също осъди западноевропейската цивилизация, за която единствен кумир бе златото, морална норма — лицемерието и лъжата. Той заклейми английските дипломати, които способстваха да се души чрез насилие един малък народ — българският. С какво гневно възмущение писа Вазов:

... Европа се закліна
тиранина да пази и бича на света,
и милост християнска в душата ѝ застина,
и смей се безпощадно над нашите тегла!

Пример на ярко критична оценка на западноевропейския капитализъм е пътеписът на Алеко Константинов „До Чикаго и назад“. В този пътепис талантливият български писател посочи тежкото положение на работническата класа на Запад. Гледката, която представлява Лондон, възнува Алеко Константинов: „... Лондонският мост, всички амбразури на който бяха препълнени със спяща голотия“, оставя нерадостно впечатление. Из улиците на Лондон, великолепни с архитектурата си, се срещат през късните и нощни часове само „пияни работници“, а в покрайнините съмнителни фигури. В Сенджеймския парк, „най-красивият от лондонските паркове“, който бил „изящен и обкръжен с дворци“, писателят вижда натъркаляни по тревата „като че след някое кърваво сражение“ „стотини голи и гладни нещастници, останали без работа“.

Тези изобличения имат голяма стойност. Те са буквално изстрадани от народа ни в неговата история. В тях неизбежно прозира идеалът за друг тип човек, за други човешки отношения не само у нас, но и там, на Запад.

Но Смирненски, поетът комунист и интернационалист, с нов поглед върху света, внася нещо качествено ново в литературата ни, изобличаваща капитализма — чувство за класова работническа солидарност, чувство, непознато в класическата литература преди него.

Тази солидарност стана жизненото естетическо съдържание на поезията му, посветена на борбите на европейския пролетариат. Основата ѝ лежи дълбоко в общочовешкия освободителен идеал на работническата класа. Смирненски възпя с неповторима мощ революционните борби, които водеха европейските народи за освобождението си. Той е между тези писатели, които след настъпилата криза на капитализма възвестиха зарята на новия свят не само за народа ни, но и за цялото човечество. Поезията му заговори с нов, ведър глас, с гласа на революцията. Израсъл на родна почва, Смирненски създаде величави, героични образи за борбите на работническите маси не само у нас, но и в Русия, в Европа, подемайки традициите на нашата антикапиталистическа литература.

Нашите писатели възпяха възторжено освободителната мисия на руската армия през 1877—78 г. Вазов писа за Русия: